

Laura Päckilä

Pohjakuohua pinnassa - Pakinan lukijat

Huvittaa puhelimessa saamani tieto, että palautetta pakinoihin on tullut. Jos pakinassa mainitsee sanat 'tyhmä pässi', niin oitis joku tunnistaa siitä itsensä ja puolueensa puheenjohtajan... Itse poliitikot ovat itsensä pylvään päähän nostaneet ja omalla käyttäytymisellään aiheuttaneet halveksunnan aallon. Jalustalle nostamisen tarve on kyseenalainen, koska istualtaan isokin pamppu, kannattajiensa päinvastaisista toiveista huolimatta, tekee tarpeensa. [--] Poliitikka muutenkin tuntuu olevan arka aihe. Osalle lukijoista nousee otsalle ranteen vahvuinen verisuoni, silmät muljahtavat päässä ja sitten puhelimeen, että kun moista roskaa kirjoittaa, saa olla lähettämättä *Paikallista* tänne jne. (Käärmeenpesä 6.6.1983.)

Pakina viihdyttää, kiihdyttää, provosoi, naurattaa ja vihastuttaa. Pakina määritellään lähes poikkeuksetta lyhyeksi, tuttavalliseksi, ajankohtaiseksi ja hauskaksi sanomalehtikirjoitelmaksi. Harmittomilta kuulostavista määritteistään huolimatta pakinapalstat ovat aiheuttaneet eri aikoina tuhansien lukijoiden reaktioita, aggressioita, naurunpurskahduksia, suoraa toimintaa ja ajatusten ailahtelua. Miksi lyhyt, merkityksettömältä kuulostava teksti aiheuttaa vahvoja tuntemuksia, jopa tekoja? Miksi lukija ryhtyy pakinoitsijan peliin, jossa kaikki eivät ymmärrä pelin sääntöjä samalla tavalla? Millaisia aiheita, sananvapauden vaatimuksia ja rimanalituksia pakinoitsija tarvitsee yrittäessään saada lukijansa mukaan ajatustyöhön ja toimintaan?

Suomalaiseen kirjallisuuteen pakina saapui sanomalehtien kautta. Lehden julkaiseminen oli nopein tapa tiedonvälitykselle – pakinasta tuli näin myös nopein tapa reagoida ja vaikuttaa asioihin. Lehden vaatimukset antoivat muodon pakinalle: kirjoittamisaikaa oli vähän, kommentin oli tultava julki tuoreena ja teksti ei saanut olla pitkä. Lisäksi pakinan täytyi tulla helposti ymmärrettynä ja sen piti kertoa kansantajuisesti ja yksinkertaisesti usein vaikeaselkoisia asioita. (Taaniola 1970: 266, 267.) Pakinoiden nousukaudella, 1930-luvulla, televisio ei vielä ollut välittämässä uutisia, eikä radiollakaan ollut täyttä toimintavalmiutta. Lehden pääkirjoitusten todettiin usein laahaavan tapahtumien perässä. Pakinoitsijalla oli hyvä mahdollisuus herättää lukijoidensa mielenkiinto ironisilla, herjaavilla ja hauskoilla teksteillään. (Väänänen 2002: 122, 123.) Suomalaisessa lehdistössä pakinan piirteitä on nähtävissä jo vuonna 1776 Antti Lizeliuksen toimittamassa *Suomenkielissä Tietosanomissa*, jossa rahvasta opastetaan esimerkiksi nautakarjan tautien lääkitsemiseen. (Karilas 1950: 4.) Kevyttä, kirjemuotoista pakinointia edustaa 1800-luvun puolivälissä esimerkiksi Sakari Topeliuksen *Helsingfors Tidningarissa* julkaistut ”leopoldinkirjeet”, joista levisi uusi pakinatraditio lukijan huvittamisena hänen omilla asioillaan (Manninen 1988: 72). Kirjallisuudentutkimuksessa kirjailijoiden pakinatuoanto on usein sivuutettu, vaikkakin monet klassikkokirjailijat ovat tehneet merkittävän tuotantonsa pakinoimalla, kuten esimerkiksi Eino

Leino ja hänen käyttämänsä nimimerkit Agapetus, Mikko Vilkastus, Teemu sekä Kanttori Sepe-teus.

Pakinoitsija

Vuonna 1983 Oulun läänin Pyhäjärvellä asuva kuvataiteilija Matti Korhonen alkoi kirjoittaa viikottain ilmestyvää *Käärmeenpesä*-pakinaa. Palstan tavoitteena oli nostaa *Paikallinen*-ilmais-jakelulehden lukuarvoa ja saada jonkinlaista ”rähäkkää” tekstiä mainosten joukkoon. Korhosen omana tavoitteena oli saada lukija miettimään asioita. Pakinan tehtäväksi hän nimesikin ”ihmis-ten hämmentämisen ja sitä kautta mielen pohjakuuhujen saamisen pintaan”. Nyt 21 julkaisu-vuoden jälkeen *Käärmeenpesiä* on ilmestynyt yli 1000 kappaletta ja samalla palsta on aiheuttanut lukuisia yleisönosastokirjoituksia, puhelinsoittoja, muutaman tappouhkauksen sekä monenlaisia henkilökohtaisia yhteydenottoja. Matti Korhonen on kokenut edukseen sen, että Pyhäjärvellä on aiheita, joista ei saisi kirjoittaa tai puhua kriittiseen sävyyn. Esimerkiksi poliitikko vaatii Korho-sen mielestä ”rautaista luonnetta arvostelua kestääkseen: menepä puhumaan vaikkapa alkiolai-suudesta niin kuulet heti missä pillkun paikkaa on siirretty.” Korhosen esittelemä tilanne on koet-tu pakinoitsijoiden yleiseksi ongelmaksi jo esimerkiksi 1930-luvulla, jolloin *Pohjolan Sanomien* päätoimittaja ja pakinoitsija Uuno Hannula totesi: ”Jos lyöt oikealle, niin siellä ollaan kiukkuisia ja sanotaan: Kommunisti se on, ihan ilmetty kommunisti. Jos isket vasemmalle, niin muristaan: Siinä on meillä Mussolini, ihan valmis fasisti.” Hannula istui neljä kuukautta Oulun vankilassa arvosteltuaan pakinassaan muun muassa viranomaisia kehnosta viranhoidosta. (Väänänen 2002: 123, 130.) Pakinoitsijalla on periaatteessa oikeus käsitellä mitä tahansa aihetta suodattaen teks-tiinsä omasta näkökulmastaan muunneltua ja vääristeltyä totuutta. Huumori perustuu usein juuri todellisuuden muokkaamiseen. Pakinoitsija saa valehdella, yksipuolistaa ja liioitella. Myös sananvapaus ja journalistinen moraali ovat pakinoitsijalla vapaammin tulkittavissa: hän voi esi-merkiksi käsitellä teksteissään nimeltä mainittuja poliitikkoja ja keksiä täysin ristiriitaisia ja kum-mallisia lausahduksia heidän suuhunsa. (Manninen 1987: 23–27.)

Jotenkin minua ihmetyttää tämä Suomen puolustusvoimain politiikka. Ei riitä että puol-ustusministerinä on Elisapetti, jonka päätehtävänä näyttää olevan ihastella että härrekuu miten söötti panssarivaunu ja miten ihanat värit siinä on. Totta Mooses, en paremmin sano! (Käärmeenpesä 28.7.1991.)

Kirsti Mannisen (1987: 23–27) mielestä pakinoitsijan yksi keskeisimmistä tehtävistä on saada lukija nauramaan, mutta tärkeämpää on kuitenkin se, mille nauretaan – ”ihmisten pikkumai-suuksille, vastustajan avuttomalle argumentoinnille, maailmanpolitiikan pelottaville ongelmille, ihmisten luomien instituutioiden ja säännösten järjettömyyksille tai sitten – itselleen.” Nau-rattamisen tehtävä ja sananvapauden erikoisoikeus ovat molemmat vaikuttamassa osittain pa-kinatekstien monitulkintaisuuteen. Naurattamisen kohteet ja tavat ovat lukuisat; kaikki eivät ymmärrä ironisia tekstejä, rimanalitukselta vaikuttavia aiheita tai sanoihin kätkeytyjä piikitte-

lyjä huvittaviksi. Toisaalta sananvapauden totuudenmukaisuusvaatimusta vastaan toimiminen mahdollistaa esimerkiksi tunteisiin vetoamisen tai parodisen vaikutelman luomisen. Esimerkiksi Matti Korhonen on käsitellyt tietoisesti Paavo Väyrystä ja Keskusta-puoluetta alueella, jossa niiden molempien kannatus on ollut suurta. Toinen Korhosen saamista tappouhkauksista liittyi juuri Paavo Väyrysestä kirjoittamiseen lukijan mielestä halventavassa merkityksessä.

Lukija

Pakinan arvo sanomalehdissä huomattiin jo varhain lukijan roolin, ajankohtaisuuden ja inhimillisyyden korostajana. Lukija pääsi ikään kuin asiantuntijan rinnalle tarkastelemaan erilaisia näkökulmia. Pakinan piilotavoitteena onkin aina ollut siirtää pakinoitsijan näkökulma lukijan näkökulmaksi ilman, että lukija edes huomaa näin tapahtuneen. (Manninen 1987: 24, 323, 324.) Suomalaisen pakinan tutkimuksessa lukija on jäänyt varsin vähälle huomiolle, sillä tutkimus on keskittynyt yleisesti vain suomen kielen sanasto- ja tyyppiirteisiin, pakinoitsijoiden vertailuun sekä poliittisten pakinoiden tutkimiseen. (Ks. esim. Vuoriniemi, Jorma 1974: *Verbien monitulkintaisuus Ollin kielessä ja nykysuomessa* sekä Rantonen, Ritva-Liisa 1987: *Poliittinen pakinointi Urho Kekkosen vaikutuskanavana ja varaventiilinä. Presidentti Kekkosen nimimerkkikirjoittelu Liimataisena 1966–1975*.) Pakinaa ei voida lukea samoin odotuksin kuin pääkirjoitusta tai artikkelia. Lukijalla onkin merkittävä tehtävä pakinoissa; häneltä odotetaan tarkkaavaisuutta tekstin lukemisessa ja tulkinnassa, pakinan tyylinormien tuntemusta ja leikkiin ryhtymistä pakinoitsijan kanssa. Lehden toimituksen on tehtävä lukijalle selväksi viestintätilanteen muuttuminen poikkeukselliseksi esimerkiksi pakinan ulkoisilla tunnuksilla, joita voivat olla palstan sijoittaminen vakiopaikalle lehdessä ja pakinoitsijan nimimerkkiä vahvistava logo tai tunnuskuva pakinan alussa. Ulkoisista tunnusmerkeistä huolimatta pakinoita tulkitaan usein virheellisesti asiateksteiksi tai totuudellisiksi pakinoitsijan mielipiteiksi, mikä aiheuttaa väärinkäsityksiä ja ongelmia. (Manninen 1987: 22, 23.) Esimerkiksi ilmoituslehti *Paikallinen* joutui jo muutaman kuukauden ilmestymisensä jälkeen selittelemään lehden yleistä kantaa alkoholiin. Koska Matti Korhosen kirjoitusvaatimuksena oli ”täydellinen sananvapaus”, pakinoilta ei vaadittu mitään erityistä linjaa, joten aiheiksi kelpasivat yhtä lailla alkoholi ja oluen nautiskelukuvaukset.

Hyvä pyhäjärvinen

[--] Taas on kyse viinasta. Kylällä kiertää juttuja siitä että PAIKALLINEN olisi käsitellyt tätä jaloa juomaa liiaksi jutuissaan. Viinaa saa ottaa, mutta oikeassa paikassa ja oikeaan aikaan, ei ratissa, ruorissa tai kinkereillä. Se, että Matti kirjoittaa wiinin ylistystä palstallaan ei suinkaan tarkoita että hän yllyttäisi ketään juomaan – pikemminkin päinvastoin. Matin jutuista älköön kukaan saako KIMMOKETTA! Ilmoituslehti PAIKALLINEN. (Paikallinen 27.6.1983.)

Taiteilija Matti Korhosen *Käärmeenpesä*-pakinat ovat jakaneet lukijoiden mielipiteitä ihailusta raivostuneisiin kommentteihin. Pakinoiden reseptiotutkimuksessa kiinnostava piirre on tarkastella lukijoiden tapaa hahmottaa pakinoita ja niiden taustalla olevaa pakinoitsijaa. Matti Korhosen läheinen ja avoin suhde lukijoihinsa, henkilökohtaiset paljastukset ja pieni, 6800 asukkaan pyhäjärvinen yhteisö tekevät *Käärmeenpesä*-pakinoista monessa mielessä poikkeuksellisia verrattuna tavalliseen pakinan tyyliin. Yleisönosastokirjoituksin pakinoihin reagoineet lukijat antavat monenlaisia esimerkkejä siitä, millaiset aiheet koetaan yhteisön sisällä tärkeiksi tai ongelmalisiksi. Ne kuvaavat usein myös yhteisön jäsenten tapoja hahmottaa ympäröivää maailmaa sekä reagoida yksilöön ja muiden ihmisten antamiin ärsykkeisiin. Lukijat tulevat usein tietämättään antamaan pakinoitsijalle myös lisää juttuaiheita. Sananvapauden vaatimuksellaan pakinoitsija voi häikäilemättä hyödyntää lukijan käyttämiä sanavalintoja ja pukea kritiikin ivalliseen valoon:

P.S. Viimekertaisessa pakinassa mainittiin läänin pääräitis, jota sanoin skunkiksi. Jotkut ovat pahoittaneet mieltäni, olen kuulemma loukannut. Totta tosiaan, tarkasti ajateltuani olen samaa mieltä. Pyydän siis julkisesti anteeksi skunkilta verrattuani sitä miekkoseen. Skunkki on sentään jalo ja tarpeellinen eläin ekosysteemissä. (*Käärmeenpesä* 18.7.1983.)

Voidaan ajatella, että pakinoihin syvennyttään erilaisin tavoittein. Juuri erilaiset tekstin käyttötavat, esimerkiksi naurattaminen sekä mielipiteisiin ja tekoihin vaikuttaminen, tekevät pakinoista kiinnostavia reseptiotutkimuksen kannalta. Todennäköisesti useimpien lukijoiden tavoitteena on viihtyä, mutta viihdyttämisen ohella pakinoitsijan yhtä tärkeänä tehtävänä on ohjata toimintaan, ajattelemiseen ja jopa mielipiteiden muokkaamiseen. Lukijan ja kirjoittajan erilaiset tavoitteet ovat monella tavalla haaste pakinoitsijalle.

Pakina, lukija ja pakinoitsija tänään?

Kirsti Manninen (1988: 82) on huomauttanut perinteisen sanomalehtipakinoinnin hiipumisesta ja pakinamaisen tyylin siirtymisestä osittain TV:n sketsiohjelmiin. Esimerkiksi menestysohjelma *Uutisvuoto* tuntuu monella tavalla nykyaikaisen pakinoinnin muodolta. Ohjelmassa kaksi tunnettua kirjailijaa sanailee julkkisvieraiden kanssa ajankohtaisista aiheista. Ohjelmaa eivät kosketa monellakaan tavalla journalistiset ohjeet tai sananvapauden säännöt, esimerkiksi rajoitteet julkisen viranomaisen halventamisesta tai totuudenmukaisuusvaatimuksesta. Ohjelman tyyliin kuuluu tietty seipiteellisyys, uutisoinnin stereotyyppioilla ja tuttuudella leikittely. Kuten pakinoissa, kirjailijat Jari Tervo ja Tommy Taberman voivat asettaa julkisuuden henkilöiden, poliitikkojen ja ajankohtaisten henkilöiden suuhun nurinkurisia lausahduksia, jopa halventavilta vaikuttavia kommentteja. *Uutisvuodon* juontaja Peter Nyman (Joensuu 2003: 5, 6) on todennut, että kulttuurimme käytös- ja moitteettomuusvaatimusten vastapainoksi tarvitaan *Isevaltioiden* ja *Uutisvuodon* tapaisia ohjelmia, joissa ei tarvitse olla korrekki. ”Tämäntapaiset ohjelmat täyttävät hovinnarin roolia. Vapaassa, kansanvaltaisessa yhteiskunnassa on hyvä, että pystytään erilaisin

keinoin kyseenalaistamaan itseäänselvyyksiä ja näkemään vallanpidossa myös sen mielettömiä piirteitä.” Ohjelmassa nauretaan täysin samoille pääteemoille kuin pakinoissa on naurettu kautta aikojen: ihmisten turhamaisuuksille, maailman tapahtumille, poliitikkojen näennäisviisaudelle ja lipsahduksille, täydelle hölynpölylle sekä puhujille itselleen. Oma lukunsa ovat myös erilaiset roolien ja stereotyypioiden vahvistamiset sekä kliseiksi muuttuvat lauseet, jotka naurattavat juuri kuluneisuutensa vuoksi. Peter Nyman uskoo, että ”huono maku vapauttaa ummehtunutta korrektiutta. Jos ihmiset shokeeraantuvat ja reagoivat, tunne voi olla kollektiivisen terapeutin, vaikka asia olisi vähän mauton.” Kirsti Mannisen (1988: 82) mukaan myös kirjoitettu pakina on aina ammentanut voimansa kapinasta. Yleisön mielenkiinto voidaan herättää totuttuja kielen ja sovinnaisuuden normeja murtamalla.

Pakinointi on haastavaa ja kuluttavaa kirjoittamista, koska tyyli vaatii samanaikaisesti oivaltavaa ja leikittelevää kieltä, piikittelyä ja ironian taitoa, letkeää huumoria, avoimuutta, persoonallisuutta, osuvia aiheita ja omaa tyyliä. Pakinoiden hyödyntämisen ironian onnistumiseen tarvitaan kahdenlaisia vastaanottajia: niitä, jotka ymmärtävät sen naurunkohteen, sekä niitä, jotka eivät ymmärrä. Pakinoitsijalle tunnekuohuja herättävät aiheet ovat herkkuisia pakina-aineksiä, koska ne jakavat ihmiset ryhmiin, joilla molemmilla on vahvat käsitykset. Omalla tavallaan Matti Korhosen asettama tehtävä pakinoille tuntuu onnistuneelta; kun mielen pohjakuohuja saadaan pintaan, negatiivisella tai positiivisella tavalla, ne purkautuvat pois eivätkä jää pyörimään taka-alalle.

Lähteet

- JOENSUU, LIISA 2003: *Hovinari Peter Nyman tarjoilee nauruterapiaa kansalle*. Lehtiartikkeli *Postia Sinulle* -julkaisussa, marraskuu 2003. Postin asiakaslehti.
- KARILAS, TAUNO 1951: *Pakinaa pakinasta*. Esipuhe teokseen *Suuri pakinakirja*.
- MANNINEN, KIRSTI 1987: *Ollista Bisquitiin. Ylioppilaslehden pakinat 1913-1968*. Helsinki: Otava.
- MANNINEN, KIRSTI 1988: *Pakina ja kapina*. Teoksessa *Kirjan rantaviiva*. Toim. Jussi Nuorteva. Helsinki: Gaudeamus.
- TAANILA, HANNU 1970: *Pakina*. Teoksessa *Suomen kirjallisuus VIII*. Helsinki: Otava ja SKS.
- VÄÄNÄNEN, MARJATTA 2002: *Poliittisen pakinan seitsemän veljestä*. Teoksessa *Omalla pohjalla Euroopassa. Kari Hokkasen juhlakirja*. Toim. Seppo Keränen. Vaasa: Etelä-Pohjanmaan Lehtiseura ry.